

УДК 332.12(477)

Вахович І.М., д.е.н., професор

Пушкарчук І.М., к.е.н., доцент

Ропотан І.В., здобувач

Луцький національний технічний університет

ТРАНСФЕРТНІ ІНСТРУМЕНТИ КОНВЕРГЕНЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: НЕДОЛІКИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

У статті на основі аналізу трансфертних інструментів конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України визначено, що трансферти не виконують покладених на них функцій та є малоефективними в сьогоdnішньому їх вигляді з економічної точки зору. Обґрунтовано основні шляхи вдосконалення трансфертних інструментів міжрегіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України.

Ключові слова: регіон, фінансова конвергенція, сталий розвиток регіону, міжрегіональні асиметрії, фінансове забезпечення, фінансові ресурси регіону.

Iryna Vakhovych, Iryna Pushkarchuk, Iryna Ropotan

TRANSFER INSTRUMENTS OF CONVERGENCE THE FINANCIAL PROVIDING FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF REGIONS IN UKRAINE: SHORTCOMINGS AND WAYS OF IMPROVEMENT

Introduction. Nowadays the revenues of all local budgets of regions of Ukraine does not correspond to the amount of planned expenditure. That's why transfers are a necessity as specific financial instruments convergence sustainable regional development. The purpose of this article is to study the transfer instruments of convergence the financial providing for sustainable development of the regions of Ukraine and study directions of their improvement. The achievements of economic and financial science concerning the study of intergovernmental relations, fiscal equalization, and financial mechanism of state regulation of regional development served for the methodological base for the research. *Results.* On the basis of analysis of the transfer of financial instruments convergence of sustainable regional development in Ukraine are proved that transfers under current conditions do not fulfill their duties and are ineffective in today's their form from an economic point of view. Their use is not something that is closer level of funding of sustainable development of the regions of Ukraine, on the contrary – caused and exacerbated inter-regional divergence are established in the article. As of today, the need for transfers in local revenues regions of Ukraine conditioned by the fact that the functions assigned to almost all the regional governments of the country exceed their financial possibilities of financing costs due to

fixed income. The areas of improvement and increase the effectiveness and efficiency of transfer instruments of interregional convergence the financial providing for sustainable development of Ukraine are determined. All directions of improvement the instruments of interregional transfer of the financial providing for sustainable development of the regions of Ukraine are prognosticate: ensuring the adequacy of the financial fund and expenditure responsibilities regions by aligning revenue and expenditure of local budgets (horizontal imbalances); ensuring the interregional convergence of fiscal capacity of regions; stimulating regions to increase of their own financial resources. *Conclusion.* Implementation of the proposed measures will eliminate the distortion of budget, will provide equal access to public goods and services, will ensure the stability of local budgets, will adjust deficit of financial resources in the region, will increase the investment attractiveness of the region, will improve access to domestic financial resources and more.

Key words: region, financial convergence, sustainable development of the region, inter-regional asymmetries, financial support, financial resources of the region.

Пушкарчук И.Н., Вахович И.М., Ропотан И.В.

ТРАНСФЕРТНЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ КОНВЕРГЕНЦИИ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ: НЕДОСТАТКИ И ПУТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

В статье на основе анализа трансфертных инструментов конвергенции финансового обеспечения устойчивого развития регионов Украины определено, что трансферты не выполняют возложенных на них функций и являются малоэффективными в сегодняшнем их виде с экономической точки зрения. Обоснованы основные пути совершенствования трансфертных инструментов межрегиональной конвергенции финансового обеспечения устойчивого развития Украины.

Ключевые слова: регион, финансовая конвергенция, устойчивое развитие региона, межрегиональные асимметрии, финансовое обеспечение, финансовые ресурсы региона.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сьогоднішній день дохідна частина усіх місцевих бюджетів регіонів України не відповідає обсягу запланованих видатків і саме тому трансферти стають необхідністю як конкретні інструменти конвергенції фінансового забезпечення сталого їх розвитку. Під регіональною конвергенцією фінансового забезпечення сталого розвитку країни будемо розуміти регулятивно-стимулюючий процес зближення рівнів фінансового забезпечення соціального, економічного та екологічного розвитку регіонів, що гарантує цілісність держави та

рівність фінансових умов життєдіяльності населення незалежно від території проживання.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню проблем сталого розвитку регіонів країни, питанням регіональних асиметрій і фінансовим аспектам їх вирішення присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Значний внесок у даному напрямі здійснили провідні вчені-економісти: Н.Балдич, М.Бутко, О.Василик, В.Геєць, З.Герасимчук, Т.Гуйда, М.Долішній, О. Заброцька, Т.Заяць, Л.Калашнікова, М.Карлін, Б.Карпінський, І.Луніна, В.Лексін, С.Льовочкін, А.Мельник, О.Морозова, Т.Найдьонова, М.Нарзіков, В.Опарін, А.Павленко, К.Павлюк, Ю.Петленко, О.Пенюгалова, М.Полозков, Я.Побурко, В.Поповкін, О.Швецов, Ю.Якенко та багато інших. Основним чином увага дослідників акцентується на бюджетному потенціалі регіону, як факторі сталого розвитку, з'ясуванні недоліків міжбюджетних відносин та необхідності їх трансформації, механізмах нарощення фінансового потенціалу регіону, дослідженні методики та аналізі рівнів конвергентного чи дивергентного розвитку регіонів країни, а також державній політиці у даному напрямі. Разом з тим в економічній літературі подальших досліджень потребують питання вагомості та посилення ролі трансфертних інструментів у процесах конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни.

Цілі статті. Таким чином, мета даної статті полягає у дослідженні та виявленні недоліків трансфертних інструментів конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України, а також обґрунтуванні напрямів їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Система трансфертних інструментів визначає взаємодію між державним і регіональними бюджетами, яка дозволяє кожному громадянину держави отримувати певний рівень суспільних послуг незалежно від того, на території якого регіону він проживає.

Згідно з проведеним аналізом, диференціація регіонів України за середнім рівнем власних доходів у їх місцевих бюджетах становила у 2011 році 4,01, а в 2012 році вона зменшилась до рівня 3,73 (табл. 1-2) у результаті суттєвого скорочення максимального значення середньодушового рівня

доходів при певному рості мінімального його значення.

Таблиця 1

Середній рівень доходів і видатків бюджетів АР Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (без міжбюджетних трансфертів)*

Регіони (області)України	Середній рівень доходів, грн. на одну особу			Середній рівень видатків, грн. на одну особу		
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
АР Крим	2121,7	2335,2	2851,7	3850,3	4391,8	4969,8
Вінницька	1172,8	1331,7	1604,9	3172,1	3634,1	4511,1
Волинська	1019,8	1138	1348	3585,5	4140,5	5039,5
Дніпропетровська	2106,7	2538,1	2849,8	3223,9	3917,9	4893,2
Донецька	1935,2	2282,4	2639,8	3038,7	3789,8	4920,6
Житомирська	1193,2	1358,1	1617,1	3376,4	3904,1	4747,6
Закарпатська	915,5	965,6	1093,6	3402,9	3719,9	4381,5
Запорізька	1805,6	2139,5	2391,5	3301,2	3771,5	4459,2
Івано-Франківська	1062,4	1249,2	1395,4	3484,9	3907,4	4804,7
Київська	1894,2	2234,8	2505,6	3510,7	4055,2	4847,4
Кіровоградська	1233,0	1430,5	1771,8	3211,4	3921,5	4697,5
Луганська	1456,7	1733,8	2032,2	2889,0	3421,7	4326,6
Львівська	1326,2	1458,8	1687,3	3224,4	3647,7	4269,0
Миколаївська	1421,5	1575	1935,9	3248,3	3718,2	4527,3
Одеська	1725,6	1847,4	2073,7	3237,1	3734,7	4355,2
Полтавська	1734,9	2220	2712,8	3311,3	3848,2	4721,4
Рівненська	1146,0	1133,8	1506,1	3561,8	4248,2	4914,3
Сумська	1309,2	1580,3	1895	3108,0	3655,9	4386,3
Тернопільська	900,2	992,7	1172,5	3188,7	3699,9	4360,9
Харківська	1602,5	1902,9	2251,2	3038,9	3619,3	4325,2
Херсонська	1145,0	1296,2	1523,6	3218,9	3680,6	4419,5
Хмельницька	1146,1	1305	1536,5	3352,9	3919,6	4607,7
Черкаська	1355,5	1553,5	1938,6	3330,9	3849,7	4668,8
Чернівецька	1044,7	1163,5	1284,9	3425,3	3827,4	4525,8
Чернігівська	1164,8	1351,9	1630	3175,8	3706,9	4528,2
м. Київ	5307,2	3876,2	4378,6	4096,6	5213,3	8363,5
м. Севастополь	2197,1	2504,6	3105,9	3493,7	3936,1	4852,9
Україна	1755,3	1895,9	2211,2	3315,3	3901,3	4853,2
max/min	5,90	4,01	3,73	1,42	1,52	1,96

Примітка:

max

min

*За даними Міністерства фінансів України [1].

Це характеризує неефективну міжрегіональну конвергенцію фінансового забезпечення сталого розвитку України за даним показником.

Таблиця 2

Середній рівень доходів і видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у розрахунку на одну особу наявного населення (враховуючи міжбюджетні трансферти)*

Регіони (області)України	Середній рівень доходів, грн. на одну особу			Середній рівень видатків, грн. на одну особу		
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
АР Крим	3894,1	4487	5182,2	3866,9	4401,2	4977,8
Вінницька	3224,4	3697,3	4636,4	3204,2	3658,1	4518,7
Волинська	3595,8	4176,8	5163,4	3607,7	4141	5040,4
Дніпропетровська	3310,2	4032,8	5102,5	3286,4	3984,4	4926,6
Донецька	3185,9	3930,7	5106,9	3126,8	3854,9	4996,1
Житомирська	3392,5	3935,2	4853,4	3394,7	3907,9	4750,2
Закарпатська	3392,0	3780,6	4503,5	3435,1	3730,1	4391,4
Запорізька	3404,4	3972,0	4637,1	3397,1	3854,6	4588,0
Івано-Франківська	3509,4	3969,4	4884,7	3516,3	3912,7	4810,3
Київська	3506,6	4348,3	5091,1	3595,1	4115,3	4937,3
Кіровоградська	3292,5	3931,8	4878,0	3239,5	3937,2	4719,5
Луганська	2969,5	3514,5	4381,0	2918,5	3427,0	4333,8
Львівська	3271,7	3646,4	4383,6	3245,7	3676,7	4289,1
Миколаївська	3289,6	3743,1	4668,7	3291,0	3740,8	4572,8
Одеська	3430,9	3831,9	4585,7	3364,3	3785,1	4410,1
Полтавська	3342,1	4012,0	4956,0	3331,3	3887,2	4765,7
Рівненська	3696,1	4268,0	5085,6	3637,0	4275,3	4954,6
Сумська	3107,5	3677,6	4527,9	3128,3	3672,1	4391,9
Тернопільська	3229,0	3691,7	4445,9	3201,1	3702,5	4364,3
Харківська	3026,5	3576,3	4429,4	3054,8	3623,0	4328,0
Херсонська	3210,7	3708,8	4481,5	3228,7	3682,2	4420,1
Хмельницька	3389,3	3941,0	4764,0	3377,4	3942,9	4628,6
Черкаська	3337,4	3904,0	4766,3	3376,7	3853	4671,2
Чернівецька	3403,5	3845,1	4623,0	3463,9	3829,3	4527,2
Чернігівська	3172,3	3723,1	4659,5	3185,0	3707,3	4528,4
м. Київ	5826,6	5182,6	7466,7	6155,5	5735,0	8372,0
м. Севастополь	3516,1	4197,0	5165,6	3504,5	3939,2	4859,5
Україна	3474,9	3971,7	4940,9	3484,1	3960,8	4882,6
max/min	1,96	1,47	1,70	2,11	1,67	1,95

Примітка:

max

min

*За даними Міністерства фінансів України [1].

Водночас, диференціація регіонів України за середнім рівнем доходів із врахуванням міжбюджетних трансфертів у 2011 році

становила 1,47, а в 2012 році вона зросла до 1,70, але це менше, ніж значення у 2010 році (1,96). Якщо ж проаналізувати середній рівень видатків за регіонами України на одну особу наявного населення без міжбюджетних трансфертів та разом з ними, то спостерігається ріст міжрегіональної дивергенції за умов застосування міжбюджетних трансфертів. Тобто застосування такого інструменту конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України як міжбюджетні трансферти на те, що не наблизило рівні фінансового забезпечення регіонів, а навпаки – обумовило і посилює міжрегіональну дивергенцію.

Таким чином, можна стверджувати про те, що трансферти в сучасних умовах не виконують вирівнюючу роль. Нині потреба в них у доходах місцевих бюджетів регіонів України обумовлюється тим, що функції, покладені на практично всі регіональні органи влади країни, перевищують їх фінансові можливості щодо фінансування видатків за рахунок закріплених надходжень. І, як констатують науковці, тепер основною метою надання дотацій та субвенцій є не конвергенція фінансового забезпечення, а задоволення поточних потреб місцевого самоврядування, що фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів [2, с. 24].

Детальний аналіз офіційних трансфертів від органів державного управління показує, що їх рівень диференціації на душу населення у місцевих бюджетах Автономної Республіки Крим, областей України, міст Києва та Севастополь у 2009-2012 роках скорочувався за рахунок випереджаючого їх росту у високорозвинених регіонах країни та саме на цій основі досягалася конвергенція між регіонами за даним показником (табл. 3). Зокрема, станом на 2010 рік співвідношення максимального і мінімального значення даного показника становило 4,93, а станом на 2012 рік – 1,85. Загалом у 2012 році обсяги офіційних трансфертів від органів державного управління на душу населення у м. Києві (3088,1 грн) були вищими, ніж у 17 регіонах України, та водночас вони не перевищували їх суму лише за 9 регіонами (Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області).

Таблиця 3

Обсяги і темпи росту офіційних трансфертів від органів державного управління на душу населення за регіонами України

Регіони (області)України	грн./ особу				Темпи росту, %		
	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010 р. / 2009 р.	2011 р. / 2010 р.	2012 р. / 2011 р.
АР Крим	1422,0	1760,1	2151,8	2330,5	123,78	122,26	108,30
Вінницька	1618,0	2035,9	2365,6	3031,5	125,83	116,20	128,15
Волинська	1927,6	2554,9	3038,8	3815,3	132,54	118,94	125,56
Дніпропетровська	916,6	1186,5	1494,7	2152,7	129,44	125,98	144,02
Донецька	956,0	1207,5	1648,2	2467,0	126,30	136,50	149,68
Житомирська	1754,2	2183,9	2577,1	3236,2	124,50	118,01	125,57
Закарпатська	1946,3	2452,7	2815,1	3409,8	126,02	114,78	121,13
Запорізька	1198,8	1560,3	1832,6	2245,5	130,15	117,45	122,54
Івано-Франківська	1826,5	2423,9	2720,1	3489,2	132,71	112,22	128,28
Київська	1215,3	1609,2	2113,6	2585,5	132,42	131,34	122,33
Кіровоградська	1649,6	2041,5	2501,3	3106,3	123,76	122,52	124,19
Луганська	1219,9	1488,7	1780,7	2349,0	122,03	119,61	131,92
Львівська	1573,7	1926,0	2187,7	2696,3	122,39	113,59	123,24
Миколаївська	1451,4	1851,1	2167,9	2732,7	127,54	117,11	126,05
Одеська	1155,1	1617,9	1984,5	2512,0	140,07	122,66	126,58
Полтавська	1338,1	1589,1	1792,0	2243,3	118,76	112,76	125,19
Рівненська	1895,6	2490,6	2934,2	3579,3	131,39	117,81	121,99
Сумська	1411,5	1784,7	2097,3	2632,8	126,44	117,52	125,53
Тернопільська	1868,8	2320,2	2699,0	3273,3	124,15	116,32	121,28
Харківська	1173,7	1410,1	1673,5	2178,3	120,14	118,68	130,16
Херсонська	1665,1	2058,0	2412,6	2958,0	123,60	117,23	122,60
Хмельницька	1790,6	2229,1	2636,0	3227,5	124,49	118,25	122,44
Черкаська	1547,0	1938,1	2350,6	2827,7	125,28	121,29	120,30
Чернівецька	1861,1	2326,4	2681,5	3338,2	125,00	115,26	124,49
Чернігівська	1595,3	1998,8	2371,1	3029,4	125,29	118,63	127,76
м. Київ	564,2	518,3	1306,5	3088,1	91,87	252,05	236,37
м. Севастополь	1086,5	1319,0	1692,6	2059,8	121,40	128,33	121,70
Україна	1350,2	1695,3	2075,8	2729,8	125,56	122,44	131,51
max/min	3,45	4,93	2,33	1,85	1,52	2,24	2,18

Примітка:

max

min

*За даними Міністерства фінансів України [1].

У 2011-2012 роках найшвидшими темпами зростали обсяги офіційних трансфертів від органів державного управління у таких регіонах України: м. Київ (236,37%), Донецька (149,68%), Дніпропетровська (144,02), Луганська (131,92%), Харківська

(130,16%) області. Водночас у даному періоді скорочення їх сум не спостерігалось за регіонами, а найповільніший їх ріст простежувався за АР Крим (108,30%), Черкаською (120,30%), Закарпатською (121,13%), Тернопільською (121,28%), Рівненською (121,99%) областями. Таким чином, обсяги трансфертів від органів державного управління у доходах місцевих бюджетів регіонів України із порівняно високими рівнями фінансового забезпечення сталого розвитку зростають швидшими темпами, ніж у регіонів із низькими рівнями фінансового забезпечення сталого розвитку.

Більше того, практично за всіма регіонами України спостерігається випередження темпів росту середнього рівня офіційних трансфертів над темпами росту середнього рівня власних доходів місцевих бюджетів регіонів (табл. 4), що є свідченням дестимулюючої ролі трансфертів у поповненні власного бюджетного потенціалу регіонів країни. Неefективний розподіл коштів призводить до викривленої мотивації місцевих органів влади до використання власного ресурсного потенціалу [3].

До того ж у 2010-2012 роках частка дотацій у структурі трансфертів місцевих бюджетів регіонів України скорочувалась та відповідно зростала частка субвенцій. Таким чином, підвищувався суб'єктивізм у розподілі трансфертів за регіонами та знижувалась значимість державної допомоги.

Як показує проведений аналіз, трансферти як інструменти конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни не виконують покладених на них функцій та в сьгоднішньому їх вигляді з економічної точки зору є малоеfективними, що обумовлює доцільність пошуку шляхів їх вдосконалення.

Дослідження законодавчо встановленого алгоритму визначення обсягів дотацій вирівнювання з державного бюджету місцевим бюджетам регіонам України, зокрема Постанови КМУ «Про затвердження Формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету) між державним бюджетом та місцевими бюджетами» № 1149 від 08 грудня 2010 р. [4], дозволяє констатувати недосконалість нормативно-правової бази щодо їх планування, розподілу й використання.

Фактично методика розрахунку дотацій вирівнювання

передбачає покриття різниці між розрахунковими обсягами видатків і прогнозними доходами місцевих бюджетів, визначеними на основі їх фактичних показників за останні три роки. Як засвідчив проведений аналіз, такий підхід не є виправданим, він потребує коригування. Крім того, практика показує, що формула розрахунку дотацій вирівнювання з державного бюджету місцевим бюджетам містить велику кількість параметрів, деякі з них викликають труднощі в їх розумінні. І, як підтверджує проведене дослідження, визначення розмірів дотацій вирівнювання в багатьох випадках відбувається без урахування реальних потреб та можливостей регіонів. Вказані недоліки та неузгодження формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів між державним бюджетом та місцевими бюджетами не дають змогу здійснювати економічно і нормативно обґрунтований їх розрахунок та розподіл між регіонами на виконання делегованих місцевим органам влади повноважень. Розрахунок обсягу дотації вирівнювання за таких умов носить суб'єктивний характер.

Також встановлено, що основними недоліками трансфертних інструментів конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів в Україні є:

- їх превалювання як інструментів горизонтальної фінансової конвергенції над інструментами вертикальної фінансової конвергенції (регульовані доходи місцевих бюджетів; межі централізації; норми відрахувань від загальнодержавних податків), що дестимулює регіональні органи влади до нарощування власного бюджетного потенціалу;

- заполітизованість процесу розподілу дотацій, оскільки у більшості значні обсяги коштів отримують місцеві бюджети тих регіонів, які очолюють прибічники керуючої коаліції;

- критерії розподілу трансфертів основним чином є демографічними та не враховуються інші фактори, що обумовлюють міжрегіональну фінансову дивергенцію;

- зосередження великої частки дохідних джерел місцевих бюджетів під управлінням і контролем органів влади державного рівня.

Таблиця 4

Темпи росту середніх рівнів доходів та видатків (без міжбюджетних трансфертів) бюджетів регіонів України*

Регіони України	Темп росту середнього рівня доходів (без міжбюджетних трансфертів), %			Темп росту середнього рівня видатків (без міжбюджетних трансфертів), %			Випередження (+), відставання (-) темпу росту середнього рівня власних доходів над темпами росту середнього рівня офіційних трансфертів, %		
	2010р./2009 р.	2011р./2010 р.	2012р./2011 р.	2010р./2009 р.	2011р./2010 р.	2012р./2011 р.	2010р./2009 р.	2011р./2010 р.	2012р./2011 р.
АР Крим	128,06	110,06	122,12	127,58	114,06	113,16	4,28	-12,19	13,81
Вінницька	117,13	113,55	120,52	124,49	114,56	124,13	-8,70	-2,65	-7,63
Волинська	115,98	111,59	118,45	126,31	115,48	121,71	-16,56	-7,35	-7,10
Дніпропетровська	114,12	120,48	112,28	121,65	121,53	124,89	-15,33	-5,50	-31,74
Донецька	117,21	117,94	115,66	121,16	124,72	129,84	-9,08	-18,56	-34,02
Житомирська	115,43	113,82	119,07	122,22	115,63	121,61	-9,06	-4,19	-6,50
Закарпатська	109,33	105,47	113,26	124,90	109,32	117,79	-16,69	-9,30	-7,87
Запорізька	118,56	118,49	111,78	126,85	114,25	118,23	-11,59	1,04	-10,76
Івано-Франківська	110,38	117,58	111,70	125,89	112,12	122,96	-22,33	5,36	-16,57
Київська	114,76	117,98	112,12	122,63	115,51	119,54	-17,66	-13,36	-10,21
Кіровоградська	117,18	116,02	123,86	121,15	122,11	119,79	-6,57	-6,50	-0,33
Луганська	112,67	119,02	117,21	115,30	118,44	126,45	-9,36	-0,59	-14,71
Львівська	111,82	110,00	115,66	118,14	113,13	117,03	-10,56	-3,59	-7,58
Миколаївська	112,62	110,80	122,91	122,81	114,47	121,76	-14,92	-6,32	-3,14
Одеська	116,48	107,06	112,25	123,44	115,37	116,61	-23,59	-15,60	-14,33
Полтавська	118,17	127,96	122,20	120,70	116,21	122,69	-0,60	15,20	-2,99
Рівненська	111,76	98,94	132,84	123,44	119,27	115,68	-19,63	-18,88	10,85
Сумська	116,77	120,71	119,91	121,04	117,63	119,98	-9,68	3,19	-5,62
Тернопільська	118,28	110,28	118,11	122,29	116,03	117,87	-5,88	-6,05	-3,17
Харківська	111,69	118,75	118,30	117,45	119,10	119,50	-8,45	0,06	-11,86
Херсонська	115,97	113,21	117,54	123,30	114,34	120,08	-7,63	-4,03	-5,06
Хмельницька	115,87	113,86	117,74	122,03	116,90	117,56	-8,62	-4,39	-4,70
Черкаська	117,34	114,61	124,79	125,03	115,58	121,28	-7,94	-6,68	4,49
Чернівецька	108,97	111,37	110,43	127,13	111,74	118,25	-16,03	-3,89	-14,06
Чернігівська	115,69	116,06	120,57	122,74	116,72	122,16	-9,60	-2,56	-7,19
м. Київ	105,58	73,04	112,96	97,17	127,26	160,43	13,71	-179,01	-123,4
м. Севастополь	110,99	114,00	124,01	114,29	112,66	123,29	-10,40	-14,33	2,31
Україна	113,80	108,01	116,63	120,04	117,68	124,40	-11,77	-14,43	-14,88

*За даними Міністерства фінансів України [1].

Вважаємо, що невідкладними заходами підвищення ролі та вдосконалення трансфертних інструментів конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України є:

1) посилення фінансового контролю за формуванням бюджетних коштів на різних рівнях;

2) посилення ефективного внутрішнього регіонального контролю і державного контролю за правомірністю і доцільністю витрачання офіційних трансфертів;

3) висвітлення на офіційних сайтах регіональних органів влади напрямів і обсягів використання офіційних трансфертів;

4) забезпечення взаємозв'язку трансфертної політики з фінансовою результативністю наповнення регіональних бюджетів чи результативністю виконання окремих програм, що стимулюватиме регіони до ефективного використання бюджетних коштів та наповнення їх місцевих бюджетів;

5) формування на рівні регіонів доходів у обсягах, достатніх для того, щоб регіональні органи влади могли сповна реалізувати свої функції;

6) розробка чітких і прозорих критеріїв, за якими можна буде оцінювати результати державної політики конвергенції доходів регіональних бюджетів задля підвищення ефективності системи міжбюджетних трансфертів;

7) підвищення об'єктивності надання трансфертів на основі спрощення розрахунку й оптимізації розподілу дотацій вирівнювання. Пропонуємо суму трансфертів у формі дотацій вирівнювання (T_i), належних регіону, визначати як певну частку – норму дотацій вирівнювання від загального обсягу сформованого трансфертного фонду, що характеризує індивідуальну потребу кожного регіону країни у фінансовій конвергенції:

$$T_i = T\Phi_o \times НДВ_i,$$

де: $T\Phi_o$ – трансфертний фонд за дотаціями вирівнювання;

$НДВ_i$ – норма дотацій вирівнювання, що показує частку належних i -му регіону трансфертів у формі дотацій вирівнювання.

Очевидно, що сумарні дотації вирівнювання за всіма

регіонами країни формують трансфертний фонд за таким видом трансфертів:

$$T\Phi_o = \sum T_i \cdot$$

Разом з тим, зрозуміло, що сума усіх норм дотацій вирівнювання за регіонами країни повинна бути рівна 1:

$$\sum НДВ_i = 1 \cdot$$

Норму ж дотацій вирівнювання для i -го регіону країни пропонуємо визначати за такою схемою:

$$НДВ_i = K_1 \times НДВ_{1i} + K_2 \times НДВ_{2i} + K_3 \times НДВ_{3i},$$

де: K_1 – коефіцієнт пріоритетності спрямування дотацій вирівнювання на потреби забезпечення міжрегіональної конвергенції у обсягах доходів місцевих бюджетів регіонів країни;

$НДВ_{1i}$ – норма дотацій вирівнювання, що показує частку належних i -му регіону трансфертів у формі дотацій вирівнювання на його потреби у забезпеченні міжрегіональної конвергенції за обсягами доходів місцевих бюджетів;

K_2 – коефіцієнт пріоритетності спрямування дотацій вирівнювання на потреби забезпечення конвергенції дохідних і видаткових частин місцевих бюджетів i -го регіону;

$НДВ_{2i}$ – норма дотацій вирівнювання, що показує частку належних i -му регіону трансфертів у формі дотацій вирівнювання на потребу у забезпеченні конвергенції його дохідних і видаткових частин місцевих бюджетів;

K_3 – коефіцієнт пріоритетності спрямування дотацій вирівнювання на стимулювання міжрегіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку країни;

$НДВ_{3i}$ – норма дотацій вирівнювання, що показує частку належних i -му регіону трансфертів у формі дотацій вирівнювання на стимулювання конвергенції такого регіону до регіонів із високими рівнями фінансового забезпечення сталого розвитку.

Висновки. Від комплексності реалізації запропонованих заходів залежить ефективність процесів конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни. Вищевказані напрями вдосконалення трансфертних інструментів конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів України

Економічні науки. – Серія „Регіональна економіка”. Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Випуск 11 (43). – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2014.

дозволять забезпечити міжрегіональну конвергенцію у обсягах доходів місцевих бюджетів регіонів країни, а також конвергенцію доходних і видаткових частин місцевих бюджетів регіону й при цьому стимулюватимуть регіони нарощувати власний доходний потенціал їх місцевих бюджетів.

1. Бюджет України 2012: статистичний збірник. – К.: Міністерство фінансів України, 2013. – 267 с.

2. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, В.Г. Бодров та ін.]. – К.: НДФІ, 2004. – Т. 5: Реформування міжбюджетних відносин і зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування. – 2004. – 400 с.

3. Черновська М.М. Основні напрями вдосконалення системи міжбюджетних відносин в Україні [Електронний ресурс] / М.М. Черновська. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/SND/Economics/3_chernovs_ka%20m..doc.htm.

4. Постанова КМУ «Про затвердження Формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету) між державним бюджетом та місцевими бюджетами» від 08 грудня 2010 р., № 1149 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1149-2010-p/page>.